

ББК 88я1(4 Укр)

Редакційна колегія:

Максименко С.Д., академік НАПН України, доктор психол. наук, професор; *Чепелева Н.В.*, член-кор. НАПН України, доктор психол. наук, професор; *Балл Г.О.*, член-кор. НАПН України, доктор психол. наук, професор; *Боришевський М.Й.*, член-кор. НАПН України, доктор психол. наук, професор; *Карамушка Л.М.*, член-кор. НАПН України, доктор психол. наук, професор; *Моляко В.О.*, академік НАПН України, доктор психол. наук, професор; *Смутьсон М.Л.*, член-кор. НАПН України, доктор психол. наук, професор; *Титаренко Т.М.*, член-кор. НАПН України, доктор психол. наук, професор; *Говорун Т.В.*, доктор психол. наук, професор; *Кокун О.М.*, доктор психол. наук, професор; *Коваленко А.Б.*, доктор психол. наук, професор; *Максимова Н.Ю.*, доктор психол. наук, професор; *Москаленко В.В.*, доктор філософських наук, професор; *Швалб Ю.М.*, доктор психол. наук, професор; *Куценко Г.В.*, канд. психол. наук.; *Слободяник Н.В.*, канд. психол. наук.

Статті друкуються в авторській літературній редакції

II Міжнародна науково-практична конференція «Гене́за буття особистості» (19-20 грудня 2011 року). – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2011. – Том I. – 384 с.

ISBN 978-617-571-057-9

Конференція присвячена ювілею наукової та педагогічної діяльності видатного українського вченого, дійсного члена НАПН України С.Д. Максименка, теоретичні ідеї та експериментальні здобутки якого мають великий евристичний потенціал. У збірнику презентовано розгляд різноманітних психологічних проблем, що є актуальними для різних галузей психологічної науки в Україні і відображають широкий спектр наукових інтересів психологів.

Представлено стан розроблення методологічних та теоретичних проблем психології в культурному сьогоденні, знайшла висвітлення ідейна спадщина вітчизняних психологів. У роботі конференції продемонстровано великий фактичний вплив на розвиток української психології концепції саморозвитку Г.С. Костюка.

Надзвичайна актуальність проблеми психології особистості та психології розвитку підтверджується великою кількістю доповідей, в яких презентовано результати дослідження найрізноманітніших методологічних та прикладних питань становлення та розгортання особистісної активності.

Реалії сучасного життя засвідчують актуальність порушених на конференції вікових, індивідуальних, соціально-психологічних, організаційних проблем професійного становлення особистості. Відтак у цьому проблемному колі також представлено чимало цінних результатів.

Збірка адресована працівникам у галузях наукової та практичної психології; вона буде корисною викладачам психології та соціальної роботи вишів, аспірантам, студентам, педагогам та вихователям, соціальним та медичним працівникам, а також найширшому загалу, який цікавиться проблемами психології.

ISBN 978-617-571-057-9

ББК 88я1(4 Укр)

© Інститут психології ім. Г.С. Костюка
НАПН України, 2011

в період навчання у ВНЗ. Подальші дослідження гендерного аспекту особистісних характеристик "психологічного портрета студента" дозволять розширити уявлення про фактори професійного самовизначення молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авдулова Т.П. Гендерные аспекты управленческой деятельности / Т. П. Авдулова // Новая аптека. Эффективное управление : для руководителя. – 2011. – № 5. – С. 41-44 .
2. Бендас Т. В. Гендерная психология : учеб. пособие / Т. В. Бендас. – СПб. : Питер, 2009. – 431 с. : ил. – (Серия " Учебное пособие").
3. Берн Ш. Гендерная психология / Ш. Берн. – СПб. : ЕВРОЗНАК, 2002. – 320 с.
4. Бодалев А. А. Личность и общение / А. А. Бодалев. – М. : Педагогика, 1983. – 271 с.
5. Говорун Т.В. Гендерна ідеологія у навчально-виховному процесі / Т.В.Говорун, О.М.Кікінежді // Освіта і управління, 2003. – Т.6. – №4. – С. 56-68.
6. Дацюк С.А. Что такое гендерная полииика? / С.А.Дацюк / [Электронный ресурс] // Украинская правда. – 2007. – 14 июля. – Режим доступа : <http://www.pravda.com.ua>
7. Ильин Е. П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2002. – 544 с.
8. Кон И. С. Пол и гендер. Заметки о терминах/ И.С. Кон // Андрология и генитальная хирургия, 2004. № 1-2. С. 31-35.
9. Москаленко В. В. Соціальна психологія. Підручник. / В. В. Москаленко – 2-ге вид. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 688 с.
10. Фрэнкин Р. Мотивация поведения: биологические, когнитивные и социальные аспекты / Р. Фрэнкин. – 5-е изд. – СПб. : Питер, 2003. – 651 с.
11. Cecilia L. Ridgeway and Shelley J. Correll. Unpacking the Gender System: A Theoretical Perspective on Gender Beliefs and Social Relations / Cecilia L. // Gender and Society. – 2004. – Vol. 18, No. 4. – P. 510-531.
12. Hare-Mustin R.J., Marecek J. On making a Difference //Making a Difference: Psychology a the construction of Gender. New Haven. – 1990. – P.1-21.
13. Maccoby, E. E. The two sexes: Growing up apart, coming together / Maccoby E.E. – Cambridge, MA: Belknap Press of the Harvard University Press. – 1998. -P.118-152.

СМИСЛОВІ ОРІЄНТИРИ ОСОБИСТІСНОГО ВИБОРУ У СВІТЛІ ГЕНЕТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Гурлева Т.С., Журавльова Н.Ю.

Генетична психологія вивчає виникнення будь-якого психічного явища, його походження, становлення і функціонування у життєвих процесах, а також його відродження після втрати дійових функцій [5; 6]. Розмірковуючи про цілісність особистості, яка "специфічно" охоплює всі структурні і динамічні вияви життя людини, С.Д.Максименко зауважує, що вона (цілісність) зумовлена не сумою окремих складових, а інтегрованою єдністю трьох витоків існування особистості – біологічної, соціальної та духовної [5].

Нинішні соціокультурні умови вимагають від людини утвердження і вдосконалення себе як духовної істоти, для якої "як внутрішнє, особистісне" є біологічне і соціальне. "Усередині" особистості біологічні і соціальні фактори не існують як окремі, кожен з них являє собою інобуття іншого...", – зазначається з позиції генетичного підходу [Там само, С.64]. У тій же мірі, певно, духовне відображає "інобуття" біологічного і соціального, розвиток яких перебуває під неминучим впливом духовного.

Духовність знаходить своє втілення і вираження у вчинках людини, у її рішеннях, варіантах життєвого чи будь-якого ситуаційного вибору.

Соціальні цінності, традиції, звичаї і норми впливають на людину, пронизують її повсякденність і особливо яскраво заявляють про себе в критичні життєві періоди, деколи полегшуючи ухвалення важливих рішень, а деколи конфліктуючи з індивідуальними бажаннями, прагненнями. У такі моменти людина стикається з необхідністю більш глибокого усвідомлювання себе, своїх потреб і можливостей, пошуку відповідних життєвих альтернатив. Інколи варіанти можливих життєвих рішень виявляються в соціокультурному досвіді людей, інколи, завдання вимагають від людини виходу за межі загальноновизнаних стереотипів і стандартів. Це час напруженого протистояння між зовнішньою і внутрішньою реальністю, вивірення власних переконань, осмислення їх ціннісних підстав; час звернення до особистої відповідальності, в окремих випадках – до творчого перетворення себе і дійсності. Напруженість цього процесу буває настільки значною, що вимагає професійної підтримки та участі. Для сучасної людини тема вибору нерідко актуалізується при вирішенні наступних життєвих завдань: вибір професії, вибір навчального закладу, місця роботи, шляхів і темпів професійного розвитку; визначення кола спілкування (друзів, колег) і способів побудови взаємин, самовизначення в родинному плані; питання самоосвіти і саморозвитку (емоційному, етичному, духовному); вибір форм суспільно-політичної, культурної активності і використання вільного часу. Соціалізація людини, по суті, відбувається у процесі її самовизначення по відношенню до цих сфер життя. І тут індивід стикається з можливістю вибору вже відомого, типового варіанту життя або стоїть перед завданням пошуку більш індивідуалізованого способу організації життя.

Вибір може бути простим, тривіальним, що не вимагає від людини внутрішньої напруги, і може бути особистісним або екзистенціальним, що призводить до самоінтерпретації та самовизначення. Такий вибір з'являється перед людиною часто як виклик у критичних життєвих ситуаціях, коли суб'єктові не дані ані досить ясні альтернативи, ані критерії їх порівняння. Складність цього виду вибору полягає в тому, що він найчастіше здійснюється в ситуації, яка характеризується вираженою невизначеністю. В цьому випадку суб'єктові необхідні особисті ресурси (ціннісно-сміслові підстави, творчі ресурси) для побудови альтернатив вибору, важлива готовність до якнайбільшого числа варіантів подій.

Тема особистісного вибору максимальний відголос знаходить в екзистенційному (Л.Бінсвангер, Р.Мей та ін.) та екзистенційно-гуманістичному (А.Маслоу, І.Ялом, К.Роджерс, В.Франкл, Д.Бьюдженталь, Ф.Перлз та ін.) психотерапевтичних підходах, що приділяють особливу увагу поняттю вибір, його особистісній, автентичній складовій. Питання психологічної допомоги людині в ситуації особистісного вибору є предметом розгляду як зарубіжних, так і вітчизняних психологів і психотерапевтів, які вносять вагомий вклад до теорії і практики сучасної психотерапії (Ф.Ю.Василіук, Д.О.Леонтьєв, Т.М.Титаренко [1; 4; 7] та ін.). У даній роботі ми орієнтуємося на розуміння особистісного вибору, запропонованого Ф.Ю.Василіуком, а саме: особистісний вибір є актом "свідомим, довільним, відповідальним, ціннісним і вільним" [1, с.29]. Представники гуманістичного і екзистенційного напрямів підкреслюють взаємозв'язок готовності людини до особистісного вибору з рівнем її особистісної зрілості, здатністю приймати відповідальність за своє життя. Сприяння особистісному розвитку людини розглядається як найважливіша умова її готовності до здійснення особистісного вибору.

Психологічна допомога людині в ситуації особистісного вибору передбачає сприяння їй, з одного боку, у проясненні власних справжніх бажань, не спотворених тиском соціального середовища і внутрішніми психологічними захистами, а з іншого боку, у відповідальному їх здійсненні в соціокультурному просторі. Психотерапевт підтримує клієнта у пошуку адекватних форм реалізації ним власних прагнень і, по суті, в самореалізації. Вітчизняна теорія і практика психологічної допомоги сприйнятлива до технік, які допомагають клієнтам усвідомити, де вони

діють під зовнішнім впливом (культури, мікросередовища, некритично сприйнятих і не асимілюючих установок), а де вони реалізують автентичний особистісний вибір.

Психологи-гуманісти акцентують увагу на тому, що будь-який життєво важливий вибір несе в собі ціннісно-смысловий вимір, впливає на формування Я-образу (підтверджує власні уявлення про себе або закликає їх до змін). В. Франкл визначає людину як істоту, яка постійно вирішує, чим вона буде у наступний момент [8, с.114]. Ухвалення такого рішення – акт не лише свободи, а й відповідальності.

Співзвучні погляди ми знаходимо у Б.В.Зейгарник, яка відзначає, що особистісний вибір відбувається не за рахунок вольової регуляції, а за рахунок ціннісно-смыслової особистісної регуляції людини. Інколи людина вольовим зусиллям здійснює вибір між протилежними мотивами. Так вона отримує деяке полегшення, але певна напруга і внутрішня конфліктність залишаються [2]. Цей стан може бути здоланий за допомогою особливого переживання, яке розуміється як активна діяльність (проживання) по породженню нових життєвих смислів. Залучення додаткових смислів відбувається за рахунок розширення свідомості і виявлення нових контекстів діяльності, в котрих може реалізовуватися значуща цінність або виявлятися і діяти нові цінності, що по суті поглиблюють і збагачують саму людину, наближають її до більш глибокого усвідомлювання себе.

Складне і багатопланове переживання людини перед лицем вибору Ф.Ю. - Василюк розглядає у вигляді операційної структури вибору. Досліджуючи вибір як процес, він виділяє наступні фази: відвернення від труднощів зовнішнього світу (уміння виходити з поля дії тимчасових, швидкоплинних обставин) і утримання складності внутрішнього світу (низки життєво важливих стосунків, а не лише якогось одного актуального відношення); актуалізація глибинних цінностей (через співвідношення актуальних власних цінностей з вищими буттєвими цінностями); оцінка альтернатив різних образів життя, в яких реалізуються різні цінності і виявляються різні образи Я; ухвалення рішення; прийняття жертви. Повноцінний акт вибору включає всі вказані операції і фази, в кожній з яких у згорнутому вигляді і зі своїми акцентами проходить повний цикл вибору [1].

Людина завжди стоїть перед необхідністю вибирати, але, зауважує Ф.Ю. Василюк, існує внутрішня тенденція ухилятися від справжнього вибору. Ця тенденція, як правило, перебільшує складність внутрішнього життя людини і труднощі зовнішніх обставин. Для здійснення повноцінного вибору необхідна готовність актуалізувати у свідомості значущі цінності, переводячи їх із горизонтальної площини ситуативного зважування у вертикальну площину їх принципової оцінки. На цьому етапі важливе чітке формулювання альтернатив і прояснення їх ієрархії. Наявні цінності клієнта ще раз випробовуються, вивіряються, але не стільки "від голови", скільки "від серця". Це час заклик цінності і прислухання до неї – як відгукнеться? На цьому етапі може статися уточнення цінностей, ясніше їх усвідомлення [Там само]. Ймовірна така ситуація, коли вибір здійснюється не з наявності двох рівновеликих альтернатив, а складається із створення нових смислових стосунків, які радикально перетворюють ситуацію в цілому. Це може бути вихід за межі вже відомих альтернатив, створення нової, конструктивної альтернативи.

Вирішальним моментом у роботі з особистісним вибором людини є опрацювання ціннісно-смыслової складової вибору, при якій цінність, усвідомлена як пріоритетна, органічно поєднується з відповідним образом себе, точніше породжує цей образ і втілюється в певному способі життя. При цьому людина відповідально і вільно приймає рішення жити саме так, мужньо справлятися з можливими труднощами і обмеженнями.

Стратегія психологічної роботи з темою особистісного вибору, по суті, полягає у супроводі процесу переживання клієнта при проходженні ним основних етапів вибору (актуалізація глибинних цінностей, оцінка альтернатив, ухвалення

рішення, жертва). Здатність терапевта до спів-переживання з клієнтом і до спів-присутності з ним є необхідною умовою послідовного руху людини до глибшого усвідомлення себе і себе в світі, автентичного самоздійснення у власному особистісному виборі.

Вибір є механізмом смислової регуляції життя, механізмом кардинальної трансформації життєвий сенсів. Критерії вибору особа щораз виробляє самостійно, вони не задаються раз і назавжди. Підставою конструктивного життєвого вибору є його цінність для людини, для її розвитку, для майбутнього. Кожен життєвий вибір або підтверджує вже встановлені для особистості смислові орієнтири, або пропонує нові.

Враховуючи багатозначність, неочікуваність і непередбачуваність особистості, як зазначає С.Д.Максименко [5], людина не може гарантувати чітке і незмінне рішення, а тим більше однозначний відбір засобів його втілення під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. Але людина, як цілісна особистість, у своїх намірах і діях, свідомо чи несвідомо, орієнтується на смисли, які лежать в основі і є керманичем усієї життєдіяльності. Тому важливо, аби ці смисли забезпечували вищий рівень розвитку самої особистості, взаємовідношень з іншими людьми, з навколишнім світом, а також проектували майбутнє, націленість на яке сприяє як творенню особистістю себе, так і власного життєвого шляху.

З екзистенційно-гуманістичної точки зору людина живе справжнім життям, якщо відповідальна за реалізацію своїх можливостей, шукає сутнісного, а не лише задовольняє біологічні потреби, сексуальні, агресивні чи будь-які інші наміри. Вона повноцінно живе, коли прагне щось важливе і справжнє вчинити у своєму житті, не боятися "бути", відірватися від шаблонів і авторитетів, шукати шляхи для кращої самореалізації (Ж.-П.Сартр, М.Бубер, Л.С.Виготський, С.Л.Рубінштейн, О.М.Леонтьєв, Г.О.Балл та ін.).

Смисл не досягається шляхом простого пошуку, коли людина просто, у примітивному сенсі, перебирає відомі цінності (в певному розумінні жонглює ними), здебільшого орієнтуючись на думку оточуючих, а народжується у результаті його відкриття, осмислення, і постійно змінюється. Людина "народжує" смисл, який істотно відображає прагнення і потреби особистості, є парусом, який скеровує корабель життя.

"Поняття "духовність" означає щось піднесене, "високе". Людина духовна у певному вимірі "вища", ніж людина бездуховна", – пише Д.О.Леонтьєв. Але про реальну духовність можна казати лише тоді, коли, по-перше, людина не костеніє в обраних раз і назавжди смислах і цінностях, а лишає їх відкритими до діалогу з іншими смислами і цінностями, по-друге, коли смисли і цінності, описані на рівні принципів і переконань, не залишаються на рівні лише слів [4].

У сучасній культурі існує поняття загальнолюдських цінностей, до яких відносять наступні: правда, краса, любов, творчість, гармонія, активність, досконалість, відповідальність, справедливість, честь, совість, свобода, самодостатність та ін. Смисл людського життя не є лише його значення ("Який смисл життя?"), це обов'язково спрямування до дії, вчинок ("Для чого я живу?"). Відповідь на запитання "для чого?" уже передбачає певний порух від знання, розуміння – до дії, особистісний вибір людиною того, яким саме шляхом іти, за допомогою яких засобів, яким чином досягати своєї мети (якщо смисл "щоб любити" – то кого чи що і як, у чому це має проявлятися?, "самореалізація" – у чому саме і які перші кроки зараз мають бути зроблені?).

В.Є.Чудновський зазначав, що смисл життя – це особливе психічне утворення, яке має свою специфіку становлення і може суттєво впливати на життя людини. Життєві смисли не існують самі по собі, а підпорядковані найважливішому, найвищому смислу [9]. І тут неабияку роль відіграє особистісний вибір людини, яка вибудовує певні пріоритети у своєму житті і керується високим смислом.

Високий смисл життя – це таке психологічне утворення, яке визначає уявлення людини про найвищі, духовні цінності та у відповідності з якими вона буде

своє життя, прагне його усвідомити як цілісний процес, що має напрям, наступництво і сенс. "Високий смисл життя" не обов'язково якийсь один смисл, наприклад, Любов, він може складатись з декількох високих значень людського буття, утворюючи "духовне смислове ядро" особистості. Саме на рівні духовності, як зазначає Д.О.Леонтьєв, поведінка людини, її індивідуальний вибір, визначається декількома вищими, однаково значущими, цінностями, "полем цінностей", що залишає людині у цьому просторі можливість вибору, і її поведінка стає вільною, альтернативною [4].

Ступінь освоєння загальнолюдських, високих смислів визначає духовність особистості, що є спонтанним переживанням людиною особистісної необхідності втілення в життєвих актах надособистісних смислів [3]. Коли людина спрямована на пошук смислів, це вже вказує на рівень її духовного зростання. Вищі цінності наповнюють життя вищим сенсом, тому і виступають найважливішими ціннісно-смисловими орієнтирами в особистісному виборі людини. На досягнення якості і повноти буття, на підтримання його висхідного вектору скерована нині психологічна допомога.

Смисл життя залежить від того, у якому контексті індивід сприймає життя, які соціокультурні фактори і як саме впливають та становлення і втілення особистого смислу. Осмислити життя – значить відкрити смисл, значення власного буття, усе, що у ньому відбувається і свою роль у цьому процесі. Екзистенційні психологи вважають, що осмислення життя, життєвого шляху виникає тоді, коли людина наштовхується на певні перешкоди, на ситуації, що спонукають її до усвідомлення різноманітних загроз життю, його кінечності. Та людина, котра здатна до духовного самовизначення, взаємодіючи з культурою та іншими людьми у полі чи у просторі смислів, долає себе, вивищується над собою, вибудовує своє життя "по висхідній" (вислів С.Рубінштейна). Таке подолання В.Франкл (1990) називав "упертістю духу". Проте не кожен індивід ставить перед собою мету зятятого подолання, виходу за межі комфортного існування, не кожен здатен до відповідального особистісного вибору того, у чому має потребу саме він.

Вибір може опиратися на певне відношення до життя. Так, Т.Грінінг описує три способи відношення до екзистенційних проблем: спрощено-оптимістичний, який відображає культ життя і чуттєвості; спрощено-песимістичний – як фаталізм, суїцидальні тенденції, ігнорування здоров'я, рух до смерті; екзистенційний, що передбачає подолання цих крайнощів, прийняття першого і другого варіанту. Це означає не боятися, не впадати в депресію, а з радістю приймати життя з усіма його несподіванками, трагедіями і кінечністю [10]. Це означає творити, бо саме творчість виступає засобом самопізнання і саморозвитку, умовою породження, відкриття нових життєвих смислів, шляхів їх втілення у життя (В.М.Дружинін, 2000).

Соціокультурні реалії сьогодення пропонують сучасній людині вільно обирати життєві цінності, ставати їх безпосереднім реалізатором і провідником. Почуття відповідальності і звернення до власної совісті спонукають особистість до пошуку тих смислів, які сприятимуть розвитку і удосконаленню самої себе, інших людей, довколишнього світу, подолання фізичного, морального, духовного занепаду. Деструктивне вирішення життєвих проблем виражається в песимізмі та нігілізмі, що відображається на стосунках з оточуючими людьми, зі світом взагалі, самим собою. У такому разі можна говорити про певні порушення гармонії між зовнішнім і внутрішнім, соціальним та особистісним, духовним і тілесним, між потребою і вибором шляхів її задоволення.

Щоб вижити і повноцінно жити у мінливому світі як неповторна особистість, як біологічна, соціальна і духовна істота, сучасна людина має усвідомити те, що відбувається, навчитися по-новому бачити світ і себе, конструктивно і оптимістично мислити. Набуття автентичності людиною досягається за допомогою її власних особистісних виборів, що наповнюють існування смислом і цінністю, відкриваючи обрії духовного зростання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василюк Ф.Е. Психотехника выбора // Психология с человеческим лицом: гуманистическая перспектива в постсоветской психологии. М.: 1997, с. 284-314.
2. Зейгарник Б.В. и др. Саморегуляция поведения в норме и патологии // Психологический журнал, 1989. – №2. – С.122-132.
3. Колісник О. Духовний саморозвиток особистості // Соціальна психологія. – 2006. – № 1 (15). – С.62-77.
4. Леонтьев Д. Духовность, саморегуляция и ценности // Гуманитарные проблемы современной психологии (Известия Таганрогского государственного радиотехнического университета, 2005, № 7). – С. 16-21.
5. Максименко С.Д., Максименко К.С., Папуча М.В. Психологія особистості: Підручник. – К.: ТОВ "КММ", 2007. – 296 с.
6. Максименко С.Д. Генетическая психология (методологическая рефлексия проблем развития в психологии). – К., Ваклер, 2000. – 320с.
7. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. – К.: Либідь, 2003. – 376с.
8. Франкл В. Человек в поисках смысла. М.: Прогресс, 1990.
9. Чудновский В.Э. Смысл жизни: проблема относительной эмансипированности от "внешнего" и "внутреннего" // Психологический журнал, 1995. Т. 16. – С.15-26.
10. Greening T. Existential challenges and responses // The Humanistic Psychologist, 1992, vol. 20, N 1, pp.111-115.

САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК АКТИВНА ЖИТТЄВА ПОЗИЦІЯ

Добровольська В.О.

Важливим завданням освіти виступає створення оптимальних умов щодо становлення у молоді спрямованості на особистісний та професійний саморозвиток. Основою спрямованості на саморозвиток є природна потреба у самореалізації, яка є не тільки джерелом розвитку особистості, але й надає віри у власні сили і допомагає встояти в бурхливому сьогоденні. Самореалізація особистості є важливим показником її життєвої активності, особливо у професійній сфері, яка виступає однією з основних сфер людської життєдіяльності. Детермінантою самореалізації є саморозвиток особистості як прояв суб'єктної активності у певній діяльності [1; 4; 2].

Самореалізація – це здійснення індивідуальних та особистих можливостей "Я" за допомогою власних зусиль, а також співдіяльності з іншими людьми. Самореалізація активізується щодо рис, властивостей та якостей людини, які раціонально і морально прийняті суспільством. Водночас особистість є такою, якою вона зробить себе сама, наскільки вона сама себе відчуває. Тому можна сказати, що самореалізація є атрибутом самого існування особистості [1; 8].

В самому загальному вигляді самореалізація як процес реалізації себе – це здійснення самого себе в житті і повсякденній діяльності, пошук і ствердження свого особливого шляху в цьому світі, своїх цінностей і смислу свого існування в кожен момент часу. Вважається, що самореалізація можлива тільки тоді, коли в людини є сильний спонукальний мотив для особистісного зростання [2, 35].

Треба нагадати, що основні ідеї самореалізації сформувалися під впливом психологічних поглядів А.Адлера, який у своїх працях використав як тотожні та взаємозамінні такі терміни, як "прагнення до переваги" і "прагнення до самовдосконалення". На його думку, людина, порівнюючи себе з недосяжним ідеалом досконалості, постійно сповнена почуттям, що вона нижча за нього, і мотивується цим почуттям [2].

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК
УКРАЇНИ ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ ІМЕНІ Г.С. КОСТЮКА

II Міжнародна науково-практична конференція

«ГЕНЕЗА БУТТЯ ОСОБИСТОСТІ»

19-20 грудня 2011 року

Том I

Київ – 2011